BAROKNÍ ARCHITEKTURA V ITÁLII

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Karel Švuger

DVK/ 3. ročník

Září 2012

Obrazová dokumentace,dynamické a klasické tendence

VY_32_INOVACE_DVK23/02

Barokní architektura v Itálii

- Itálie je místem zrodu barokní architektury. Vývoj **radikálních barokních forem** postupně brzy ustupuje **klasičtějším formám**, které více odpovídají tradici
- představitelé radikálního baroka (též dynamické baroko) **navazovali na pozdní tvorbu Michelangela Bounarroti**

  – typická je snaha o jednotný **dynamicky formovaný prostor**, s uplatněním **iluzionismu**, jehož součástí jsou teatrální efekty
  – charakteristické je výrazné **plastické modelování** (s důrazem na promodelování diagonálních a zakřivených linií)
  – v plné míře je využíváno bohatosti **světelného režimu stavby** (kontrast světel a stínů)

– radikální barok tak vytváří **emotivně působivé iracionální prostory**, jejichž dynamika se projevila jak v půdorysu, tak ve vertikální výstavbě a členění stěn

– **„Palazzo Borghese“** patří k obzvláště významným stavbám oné doby *(nezaměňovat s „Villa Borghese“, zvaná též „Villa Pinciana“)*

- **ranné baroko** se vyvíjí souběžně s **pozdní renesancí a manýrismem**. Jak už bylo řečeno, barokní prvky lze nalézt už v díle Michelangela (dynamismus, umělecký výraz nerespektující zákony klasické tektoniky) a dalších jeho pokračovatelů

Giaccomo Barozzi da Vignola *(1507 Vignola – 1573 Řím)*

- italský **architekt a teoretik**, významný představitel architektury přelomu **pozdní renesance a raného baroka**
- vyučil se v **Bologni** a působil v **Římě** (žák Bramantovy školy), **Francii** (Fontainebleau), **Parmě** (pro rod Farnese)
- autor církevních staveb (např. **„kostel San Andrea in Via Flaminia“** – zde experimentoval s oválným prostorem) a světských staveb
- po smrti Michelangela roku 1564 pokračoval ve **stavbě kupole chrámu sv. Petra v Římě**

- mezi jeho další práce můžeme zařadit:

– návrh jezuitského kostela **„Il Gesu v Římě“** (1568)

– na půdorysu **jednolodí** s postranními kaplemi a kupolí nad křížem, chrám, který dokončil roku1584 **Giaccomo da Porta**, se stal prototypem barokních jezuitských chrámů (např. *„kostel sv. Ignáce v Praze*)

- **„Villa Givliva v Římě“** - zahradní průčelí (1551 – 1555)

- **„Villa Farnese v Caprarole u Viterba“** (dokončena 1558)
- **„Palác Farnese v Piacenze“** (od 1558, nedokončen)
- **„Villa Farnese na Palatinu v Římě“**
- **„kostel Santa Maria dell’ Orto v Římě“** (projekt 1566)

Andrea Palladio *(1508 Vicenza – 1580 Vicenza)*

vlastním jménem Andrea di Pietro della Gondola

- italský **architekt a teoretik**, vrcholný představitel **pozdně renesanční a raně barokní** italské architektury 16. století
- působil zejména ve **Vicenze** a též v **Benátkách**. V letech 1540 – 1550 podnikl studijní cesty do **Říma**
- Palladio vytvořil **vlastní uměřený klasicizující styl**, proslulý užitím vysokého řádu a umírněnou dekorativností
- členění jeho staveb je klasicky přísné, sleduje **princip naprosté vyváženosti proporcí** až do nejmenšího detailu. Čistě **zdobné prvky** při členění fasády většinou **odmítal**

- Palladio zásadně ovlivnil evropsky klasicistně orientovanou architekturu, inspirátor tzv. **„palladianismu“**

  – Palazzo Chiericati ve Vicenze (1551 – 1554)

– „Palazzo Comunale“ (Loggia del Capitaniato) ve Vicenze (1571)

– **„Villa Rotonda“** (Villa Capra) u Vicenzy (kolem 1567), předměstský palác s kruhovou halou a čtyřmi stejnými portiky, které otevírají panoramatický výhled

- mezi další **Palladiovy práce** můžeme zahrnout:
  - **„kostel San Giorgio Maggiore v Benátkách“** (od 1563)
  - **„Teatro Olimpico ve Vicenze“** (1580 – dostavěno po jeho smrti 1584 Scamozzim), je první novodobou divadelní budovou, která svým pojetím ovlivnila na několik století evropskou divadelní architekturu
  - **„Palazzo Pubblico ve Vicenze“** (radnice a tržnice, tzv. Bazilika, přestavba od roku 1549) – poprvé zde byl užit tzv. palladiovský motiv (syrský oblouk)

tzv. syrský oblouk

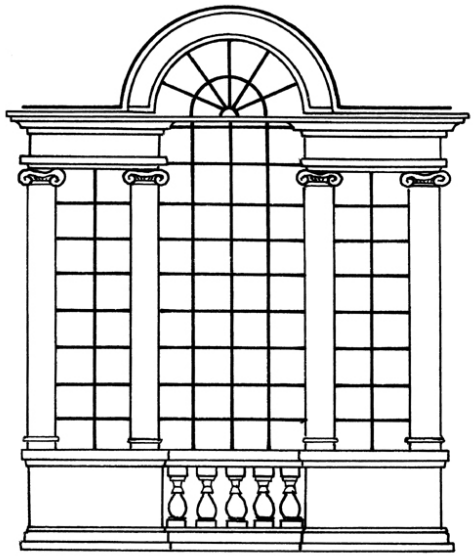

Domenico Fontana (1543 Melide, Švýcarsko – 1607 Neapol)

- italský **architekt, inženýr a štukatér**
- činný při **dostavbě chrámu sv. Petra v Římě** (společně s **della Portou** dokončil podle Michelangelova návrhu kupoli)
- v letech 1585 – 1590 působil ve **službách papeže Sixta V.**
  - vypracoval plány na **přestavbu Říma** (po 1585)
  - zahájil stavbu **papežského paláce na Quirinalu** (po 1585)
  - na Svatopetrské náměstí v Římě přepravil **obelisk Neronova cirku** (při jeho vztyčování použil zkrácení lan jejich namočením)
  - postavil **most Borghetto** přes Tiberu
- v důsledku intrik na papežském dvoře musel opustit Řím a roku 1592 se **usadil v Neapoli**, kde postavil **„Palazzo Caraffa della Spina“** (1598) a začal s přestavbou **„Palazzo Reale“** (1600 – 1632)

Carlo Maderna (1556 Capolago u jezera Lugano – 1629 Řím)

- do Říma přišel mezi lety 1588 – 1591 a **pracoval jako štukatér**. Roku 1592 vstoupil do služeb **kardinála v Neapoli** (kaple **„Salviati v San Gregorio al Celio“**). Poté pracoval zejména pro papeže **Pavla V. Borghese** a **Klimenta VIII.**
- byl autorem především církevních staveb např.:
  - **„chrám Santa Susanna“** v Římě (1597 – 1603)
  - do roku 1614 pracoval na **„chrámu sv. Petra“** v Římě, který přístavbou trojlodí definitivně změnil z centrální na podélnou stavbu
  - **„chrám Santa Andrea della Valle“** v Římě (1608 – 1623), největšího chrámu po chrámu sv. Petra v Římě

– průčelí chrámu „Santa Susanna“ v Římě (1602) – toto dílo ovlivnilo barokní architekturu v Itálii a téměř v celé Evropě

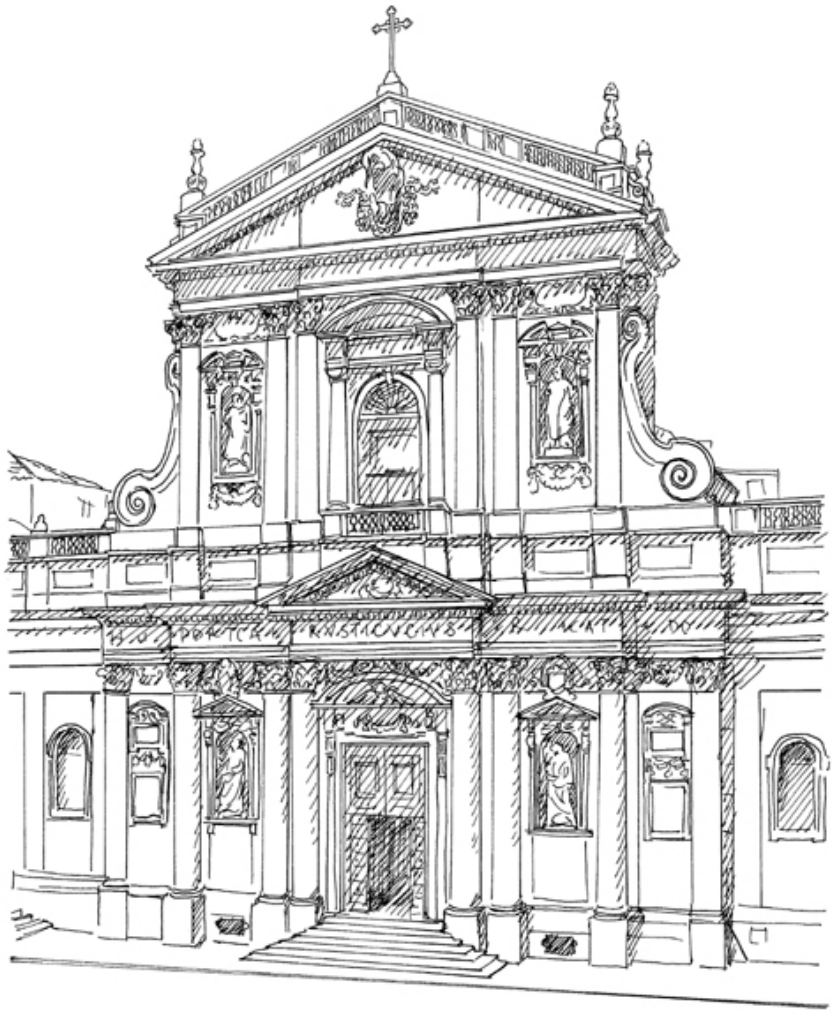

- významnými představiteli barokního dynamismu byli zejména **Francesco Borromini, Gian Lorenzo Bernini** a zčásti též **Pietro da Cortona** a **Guarino Guarini**

Francesco Borromini (1599 Bissone – 1667 Řím)

vlastním jménem Francesco Castelli

- italský **architekt**, představitel vrcholného baroka. Patřil k významným evropským architektům 17. století, kteří **vytvářeli nový sloh**
- vyučen **kameníkem** v Miláně, kolem roku 1620 přišel do Říma, kde se zpočátku uplatnil jako **sochař a kreslíř**
- pracoval ve stavební huti chrámu sv. Petra a stavěl chrám **„San Andrea della Valle“** (společně se svým strýcem Carlo Madernou)
- od roku 1634 vystupoval jako **samostatný architekt**
- k jeho raným, dosud klasicizující pracím patří **„kolonáda paláce Spada“** v Římě (1638)

- **dynamické barokní prvky** mistrně uplatnil na stavbách:
  - kostel **„San Carllo alle Quattro Fontane“** v Římě (interiér 1638 – 1641), dokončení fasády 1665 – 1667)
  - **„Oratorium di San Filipo Neri“** v Římě (1638 – 1650)
  - kaple **„Sanť Ivo alla Sapienza“** (1642 – 1650), s půdorysem řešeným na základě šesticípé hvězdy
  - navrhl mimo jiné **„Palazzo Carpegna“** a **„vilu Falconieri“** ve Frascasti (kolem roku 1650) a přestavbu **„Palazzo Pamphili“**
  - kostel **„San Agnese in Piazza Navona“** v Římě“, jehož nově koncipované průčelí (portikus před ústřední kupolí a dvě válcové prolamované věže po stranách) se stalo vzorem mnoha středoevropským sakrálním stavbám
  - společně s Berninim spolupracoval (s nímž se později rozešel) po Madernově smrti na přestavbě **„Palazzo Barberini“**

– chrám **„San Carlo alle Quattro Fontane“** v Římě

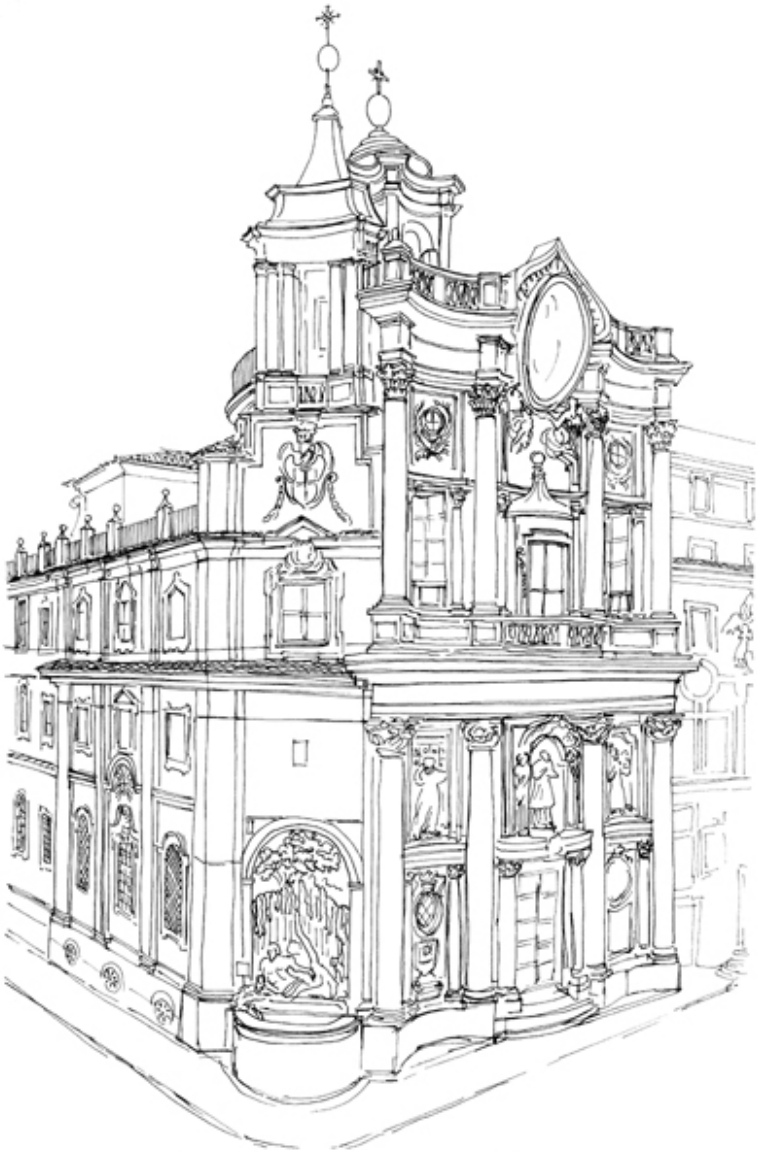

– **„Palazzo Barberini“** v Římě

– kostel **„San Agnese in Piazza Navona“** v Římě

- Borromini výrazně v českých zemích ovlivnil tvorbu zejména **Jana Blažeje Santiniho**, **Kryštofa** a **Kiliána Ignáce Dientzenhofera**
- na sklonku života se ocitl v duševní krizi, pochyboval o své schopnosti vyjádřit, pro něj důležité, duchovní hodnoty. **Svůj život ukončil sebevraždou**

Gian Lorenzo Bernini (1598 Neapol – 1680 Řím)

- italský **sochař a architekt**, významný představitel vrcholného baroka
- **vyučil** se v dílně svého otce, malíře a sochaře **Pietra Berniniho,** působil zejména v Římě, kde pracoval ve **službách papeže Urbana VIII.**
- představitel **klasicizujícího monumentálního směru.** Střídmě používal barokní nadsázku, dovedl však mistrně uplatnit **iluzionismus**

- stal se **vedoucím architektem stavby** chrámu sv. Petra v Římě, pod vysokou Michelangelovou kupolí umístil monumentální **30 m vysoké ciborium** *(ciboriový oltář – stojí volně, někdy uprostřed centrálního kostela a zpravidla čtyři sloupy nesou nad jeho menzou baldachýn)*

– **„Svatopetrské náměstí ve Vatikánu“** (s bazilikou sv. Petra a Berniniho kolonádou)

- při úpravě **vatikánských královských schodů** *(Scala Reggia – spojují papežská apartmá s chrámem sv. Petra)* a poté při stavbě proslulé **kolonády před chrámem** (1656 – 1667), využil optického iluzivního efektu **divergence** (odchýlení) a **konvergence** (sbíhavost)

- autor **„Palazzo Ludovisi“** (dnes Montecitorio, 1650), **„Palazzo Chigi – Odescaldi“** (1664) v Římě
- **kostely** začal Bernini stavět až jako **šedesátiletý:**
  - **„kostel v Castelgandolfo“** (1658 – 1661), na půdorysu řeckého kříže

- kostel **„Assunta“** (Nanebevzetí Panny Marie) v Ariccii (1662 – 1664), na kruhovém půdorysu
- kostel **„Sanť Andrea al Quirinale“** (1658 – 1670) s oválným půdorysem
- kaple **„Cornaro“** v chrámu Santa Maria della Vittoria“ v Římě (asi 1646)

- roku 1665 byl Bernini povolán francouzským **králem Ludvíkem XIV.** do Paříže, aby předložil návrhy fasády pro Louvre, **jeho projekt nebyl přijat**

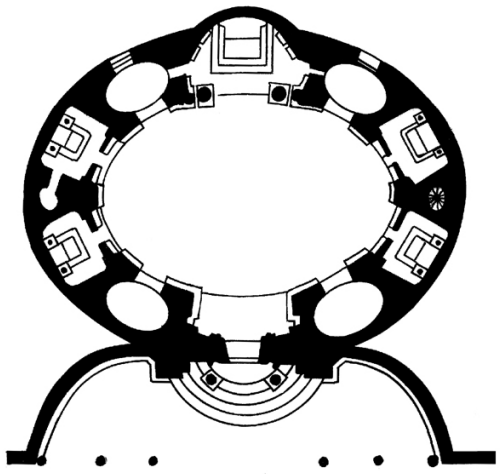

- průčelí a půdorys kostela **„Sanť Andrea al Quirinale“**

„Palazzo Ludovisi“ (Palazzo di Montecitorio) v Římě

„Sanť Andrea al Quirinal“

Pietro da Cortona *(1596 Cortona – 1669 Řím)*

vlastním jménem Pietro Berrettini

- italský **architekt a malíř**, představitel vrcholného baroka. Od 1612 působil v Římě
- jeho nejdůležitější realizací je přestavba kostela **„Santi Luca e Martina“** v Římě (1635 – 1650)

- svou půdorysnou koncepcí (řecký kříž se zaoblenými rameny a kolonádou kolem dokola) prozrazuje autorovu snahu vytvořit zcela nový jednotný prostor
- tento kostel má též první dynamicky zvlněné průčelí v římské architektuře vrcholného baroka

- mezi další Cortonova díla můžeme zařadit:

  - kostel **„Santa Maria della Pace“** v Římě (1656 – 1657)
  - průčelí chrámu **„Santa Maria in Via Lata“** v Římě (1658 - 1662)
  - kupole chrámu **„San Carlo al Corso“** v Římě (1668)
  - **„radnice“** v Paříži

Guarino Guarini (1624 Modena – 1683 Miláno)
vlastním jménem Camillo Guarini

- italský **architekt**, představitel vrcholného radikálního baroka
- byl mnichem, během noviciátu pobýval v Římě, kde se seznámil s dílem Francesca Borrominiho. Roku 1655 byl v Modeně **zvolen proboštem**
- jako stavitel v roce 1660 dokončoval fasádu kostela **„Zvěstování Panny Marie“** v Messině a postavil zde kostel **„San Giorgio“**

- roku 1662 byl povolán do Paříže ke stavbě kostela **„Sainte-Anne-la-Royale“** (dostavěn 1665, zničen 1820)
- roku 1666 byl pozván do Turína ke spolupráci na dostavbě chrámu **„San Lorenzo“** (1668 – 1670)
- roku 1668 byl jmenován **dvorním inženýrem a architektem savojské dynastie v Turíně**, s činností pro savojskou dynastii jsou spojena jeho vrcholná díla
- na obdélném osmiúhelném půdorysu byl postaven chrám **„San Filippo Neri“** v Turíně (roku 1714 se zřítily klenby, dnešní podoba je rekonstruována v duchu pozdního klasicizujícího baroka)
- Guariny proslul zejména centrálními stavbami:
  - nejstarší z nich (po 1668) je **„Capella del Santissimo Sudario“** (kaple sv. Rocha, Santa Sindone), přistavěná ke katedrále v Turíně
  - chrám **„Santa Maria della Consolata“** v Turíně

- stavěl též paláce z nichž nejvýznamnější jsou cihlový **„Palazzo Carignano“** a **„dell Accademia“** v Turině

  – chrám s **„Capella del Santissimo Sudario“** v Turíně

– **„Palazzo Carignano“** v Turíně

- pro pozdní baroko byl charakteristický **návrat k antickým formám harmonie a vyrovnanosti.**
- souběžně s tím se rozvíjely i **tradice guariniovské**
- začalo se rozvíjet **rokoko**

– **„San Lorenzo“ Turín**

- v první polovině 18. století byly v Římě vybudovány dvě významné stavby:
  - **„Scala di Spagna“** (Španělské schody 1721 – 1725)
  - **„Fontána di Trevi“** (1732 – 1762), podle Berniniho návrhu vyhotovil projekt Niccolo Salvi jako přírodní fontánu s nymfami, Neptunem a alegorií Zdraví a Plodnosti

„Scala di Spagna“

- schodiště spojující kostel Trinitá dei Monti s prostorem Piazzy di Spagna

ZDROJE:

BAUER, Alois. *Dějiny výtvarného umění*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998, 287 p. ISBN 80-858-3925-3.

CHÂTELET, Albert a Bernard Philippe GROSLIER. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. České vyd. 2., upr.,. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2004, 784 s. ISBN 80-718-1936-0.

MRÁZ, Bohumír a Odborná spolupráce Marie ČERNÁ. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002, 287 p. ISBN 80-859-7039-2.

Internetové zdroje:
http://cs.wikipedia.org
http://www.artmuseum.cz
http://historika.fabulator.cz
http://www.umeni.euweb.cz
http://www.dejinyumeni.czweb.org